

МИЛЕ МЕДИЋ (1933–2022), СРПСКИ ПИСАЦ КОГА СУ МНОГИ ПОБРКАЛИ СА СТЕФАНОМ НЕМАЊОМ

Камен са Динаре

Човјек је сићушан у непојамним дубинама онога што зовемо простор и вријеме. Али кад умире, са њим нестаје читав свијет. Страшна је моћ заорава, против које војују наша длијета, пера и кичице, наша ријеч и памтивијек. У августу 2022, у Београду, отишао је писац незаборавних [„Завјештана Стефана Немање”](#) и других „књига које дишу”. Писац „Путовања у Никеју”, „Најезде страних речи на српски језик”, „Прича о Бијелом Ждралу”... Овај необични и драгоцјени Книњанин одавно није ни живио ту, него у језику и сјећању. А тамо је био нерањив и бесмртан. Наклонићемо му се поглављем из његовог романа „Камен са Динаре”, сачињеним „клесарским стилем”. Испратићемо га и записом о њему Здравка Крстановића

Приредио: Радомир Милић

...

КАМЕН ТРЕЋИ

Гроб Ићана Смоквине

Дође Ићан Смоквина, слуга Гаванов, по бури усред зиме, мајстору клесару Ждрали па му рече:

– Ево мене, мајсторе Ждрале, књигу да ми напишеш...

– Какву књигу, Ићане – вели му мајстор. – Нисам ја ни ћак, ни писар да књиге чарам. Ја само у камену пишем.

– Е баш такву књигу од камена да ми пишеш. Ја ћу казивати, а ти ми пиши у камен, да се ово моје утуви...

И поче Ићан причати надуго и нашироко шта му је на души лежало.

– Заустави се, Ићане. Није камен танки лист хартије да се на њему свашта и без реда оставља. У камен се, Ићане, пише само најважније: име и презиме, да ти се зна ко си био и од којег рода; рођење, да ти се зна кад си на земљу испао; смрт, да ти се измјери вријеме које ти је одређено да по земљи ходиш. Па ни то сваки камен не прима. Мален је и тврд камен за књигу.

– Камену књигу – вели Ићан – има да ми пишеш, Ждрале мајсторе. Тражи како знаш љут и тежак камен по Динари. Нека је широк колико моје раширене руке, а дуг од стопала до мога тјемена. Хоћу да сав, кад се пружим и раширим, станем под њега.

– Мани се, Ићане! Много тражиш. Висока је и беспутна планина Динара, да по њој на овој бури и цичи тражим толике плоче. Него, Ићане, ево ти бирај овдје око куће обичан камен над главу, као остали свијет што овдје живи и умире. И не ачи се преда мном, и не тражи преко своје мјере и нашега обичаја.

Љутнуо се мајстор на Ићана: гдје да он, онако мали и сиромаш, сад хоће голему плочу за себе. Рече му:

– Ако и јеси из Гаванове куће, ниси ти Гаван, него си му слуга.

– Право казујеш, Ждрале мајсторе! Нисам имао никога свога ни ишта своје. Хоћу бар свој гроб. Зато ти долазим.

Бијаде му жао Ићана сиромашка. Пореза га, јадничка, ријечима као бритвом. Душа је људска у њему сиромашу. Можда Ићан с правом очекује нешто више и боље на ономе свијету. Можда је он, патећи се на земљи, зарадио неке велике дворе небеске.

– Хоћу свој гроб – рече Ићан и извуче неку кесу из њедара, стави је пред мајстора и шутке оде кроз буру и вијавицу.

Мајстору засузише очи од кајања. Погледивао је ону Ићанову кесу, у којој је нашао повелику суму новца. Премного је Ићан откинуо од своје биједе. Није се никад мајстор Ждрале ни са киме за свој мучни посао погађао, поготово не за новац, него им је споменике правио по другој мјери, по мјери њиховога живота.

А за Ићана мајстор Ждрале није имао никакве мјере. Знао је само да је стар, болан и

ситан и да је цијелог живота био слуга у Гавана.

Поручио је по њега да дође, да му загледа у очи и душу и почне мјерити његов живот. Било му је јасно да би у Ићана могао измјерити неке тешке јаде и неправде.

Тако је мајстор гледао његово мало, збрчкано и остарјело лице.

– Боже мој, шта је све туда прошло откад се Ићаново глатко дјечије лице претворило у ове грдне наборе и старачке кврге!

Испричао је Ићан мајстору да је сирот од рођења. Отац му је умро прије Ићановог рођења, а мајка Мара на порођају. Узела га је себи брижна тетка Ана и тетак Јере Аралица, несретник и пијаница. Тај га је једног дана на пазару дао богатоме Гавану за служинче. Вратио се тетак с пазара припит и рекао Ани:

– Дадох ја, Ане, нашега Ићана.

– Даде ли га, Јере?

– Ето, па дадох. Гаванима у Топоље. А и нама ће, Ане, на здјели бити уста мање.

– О Јере мој, неће наша здјела бити пунија. Шта учини, Јере, како си га могао од срца откинути? Јадни мој Ићане, уста ће ти бити пуна, али грких залогаја.

– Добар је Гаван, Ане, има и он душу и срце. А и здјеле су његове увијек пуне. Пун му је тор, пуне вреће, пуне бачве, пуне мјешине сира и шкипови млијека. Нема му ко трошити као нама. А на пазару пуне му руке пара и џепови, пуна торба. Даде ми, ево, шаку динара...

– Е мој Јере, неће тамо наш Ићан Гаванове здјеле празнити него пунити...

Тада је тетка Ана заплакала, а тетак Јере се покуњено одвукао у ћошак. Кроз сузе Ана га је питала:

– А даде ли га, Јере, ђутуре, или си се погодио, у најам, за зиму, да презими, па да нам се с прољећа врати, кад буре и циче престану?

– Ништа не рекосмо, Ане. Ја га даде, он га узео. Џабе.

Тетки Ани опет бризнуше сузе:

– Е, Јере мој, продаде ти нашег Ићана за шаку динара!

Онда је и тетак Јере бризнуо у плач, па су обоје дуго и заједно плакали.

И Ићан је причајући причу пред мајстором заплакао.

Од тада је Ићан служио у богатој и хладној кући Гавановој. Ништа није за себе тражио, нити је себи што стицао. Није се ни женио.

Однедавна надођоше изненада Ићану неке мисли у главу, мучне и необичне. Најприје му удари у главу мисао да се мријети мора. Затече га та мисао посве неприправна. Никада му живот није постављао таква нерјешива питања, као што их постави та мисао о смрти. Од тада Ићан, који никад није размишљао о животу, поче мислити само о смрти. Приметио је да су се све те његове мисли о смрти вртјеле око свега што је било у

животу. Дуго су га мучиле ноћне море и несанице, а онда се из свих тих његових недоумица изродила чврста и неочекивана одлука:

– Нећу у Гаванов гроб, да се и на ономе свијету стискам испод његових ногу!

Отишао је одмах пред младога господара Гавана и затражио да му се плати све његово што је заслужио за шездесет и пет година. Млади господар му је без ријечи дао што је тражио.

Са једном кесом динара Ићан је одмах отишао пароху и црквењаку да купи себи гроб.

– Сад сам и ја уведен у црквене књиге – рекао је Ићан мајстору и из њедара радосно извадио цедуљу са црквеним печатом:

„Признаница

Платијо за гроб себи Илија Смоквина речени Ићан триста динара и пет сребрењака царских, да му се гроб не ископава и не отвара за вијеке вјекова докле једини господ Бог не одреди.

Парох и црквењак цркве Светог Илије у Каменом Долу

Прото Нико Чучак и Црквењак Иле Радак

Љета Госп. 1934, мјесеца октобра, дана 20. Амин.”

– Купио сам себи гроб – шаптао је Ићан повјерљиво на ухо мајстору, као да жели да то нико не чује па да му отме то његово једино што је стекао. – Свој гроб имам, знаш ли, Ждрале мајсторе, свој, властити. Имам сад, могу рећи, и мало своје земљице, тек толико да у туђу не легнем. Туђина ме је, знаш мајсторе, цијелог живота мучила, па не мора и послије смрти.

Радосно је Ићан причао о свом гробу.

– Лијепо сам мјесто за своју вјечну кућу одабрао. Земља гојна, трава густа, попашена. Земља оцједита и присојна, осунчана, и заклонита, од буре заштићена.

Долазио је Ићан на свој гроб као газда што обилази своје имање, да га надзире и гледа, да га чува, да се дичи и ужива у њему. Легне тако Ићан на своју земљу, простре по њој кабаницу, и сву своју земљу њоме препокрије, па гледа по небу облаке.

Наићу чобани, затекну га како лежи наузнак на гробљу, уплаше се па побјегну, или га са чуђењем и поругом поиздаље гледају и довикују:

– Еј, мртви, устани, озепшће ти леђа!

А Ићан се смијуљи. Драго му да га ико види и дозива. Осјећа дубоку и хладну земљу под собом у којој ће му тијело почивати и гледа плаво високо небо над собом, гдје ће му се душа ширити.

Мајстору Ждрали испричао је послњје да је сам себи гроб ископао и подзидао. Лијепо земљу премјерио зидарским метром, затегао шпаг на кочиће па по ледини машљином уцртао ивице свога гроба.

Онда је почео отварати земљу. Најприје је отворио слој бусена, па почео силазити доље у земљу. Закопао се до глежања, до кољена, до паса, до очију, док није утонуо у земљу преко тјемена. Онда су му само руке махале из гроба, док се сасвим није укопао у земљу Ићан Смоквина.

Простран и лијеп учинио му се гроб, када је на дну његовоме легао да одмјери дужину и ширину.

– Ево мени мога вјечитога почивалишта! – уздахнуо је Ићан с олакшањем, као да је само то цијелог живота желио.

Мајстор Ждрале са пажњом је слушао Ићанове приче. Дође му Ићан па му дуго прича о својем животу, до подне, или дуго у ноћ. А када престане причати, на одласку, обрати се мајстору:

– Е, то да ми на камен испишеш.

– Не зановијетај, Ићане – опомињао га је мајстор. – Да је камен широк као небо над Динаром, не би све то, Ићане мој, ни на њега стало. А моје глијето да је ситна писаљка као танка иглица, не би твоје јаде на том небу написала. А онда, знај Ићане, нису ријечи дашак. Тешке су и оне као камен. Њих је теже наћи него у Динари мрамора. Мислиш лако је с ријечима. Сипају ти из уста као бура кад низ Динару сипље пахуље. Али врага! Узалуд је тражиш, ње, оне праве ријечи нема, нигдје је нема. Мораш је тражити, данима и недјељама, као изгубљену иглу у трави. Па кад је и нађеш, треба је знати на право мјесто удјенути. Мени никад није било лако с ријечима. Није сваки камен за крст, а ни свака ријеч за камен, па да се у њега урезује и уписује. Није свака ријеч ни за памћење, да је само на уму држиш, а камоли за камен и вјековање у камену.

Од тада је мајстор Ждрале почео муку мучити с Ићаном, његовим каменом и ријечима за камен. Осјећао је да се о томе Ићану има шта ставити на камен. Најпрво, треба му тежак камен, то је тежак живот Ићанов. Онда десетак трудних ријечи треба, али дуго страдање у десетак ријечи не стаје. Велик му испаде Ићан, превелик. И нека је! Ништа овдје није толико велико као сиротиња.

Мајстору Ждрали постаде драг тај ситни човјечуљак. Гледа га малена и згурена, у двије добре шаке да стане, па мисли:

– Велик је Ићан Смоквина, велик слуга, велик сиромах. У њему је сва наша величина. Да, да! Само сиротиња у нашем крају може бити велика. Ничије богатство овдје није веће од његове биједе. Чак ни Гаваново! Нико овдје није толико сретан колико је Ићан несретан. Увијек је наше зло веће од нашег добра, а несрећа увијек већа од наше среће. Свему је томе Ићан највећа мјера.

Од тада је мајстор Ждрале почео са заносом клесати велики Ићанов камен. Час мјери Ићана, час камен, час ријечи. Ићана мјери патњом, камен педљом, ријечи тежином и смислом.

Најприје Ждрале уклеса, без размишљања, ријечи уобичајене за сваки надгробни камен у том крају:

„Овдје почива”

Затим премјери педљом слова и брзо доклеса у истом реду: „Ићан”

– То је за данас доста – рече мајстор и одбаци чекић и глијето. – Готов је први ред: „Овдје почива Ићан”. Па почивај ми, Ићане.

Отресао је са себе сву прашину и отишао до огњишта да огрије руке. Онда је отишао на

двориште, на буру и вијавицу, да преврће камење и припреми други камен за клесање. А у ствари тражио је слиједећу ријеч за Ићанову камену књигу.

Сјутрадан су оне три исклесане ријечи силно обрадовале Ићана. Он их је са узбуђењем гледао и понављао у себи као да их први пут чује. Први пут мјери им он значај и тежину и провјерава их на себи:

– Овдје почива. Ја почивам? Овдје? Баш ја, Ићан? Јесам ли ја тај Ићан? Јесам! И нека сам, и нека почивам, и ред је да и ја једном почивам, овдје и заувјек, у камену.

Тако је Ићан превртао и вагао ријечи, свјестан да их више ни он ни мајстор не могу измијенити. Окамениле су се ријечи и онијемиле, па већ почеле у камену вијеке вјековати.

Кад се сјутрадан вратио, затекао је Ждралу како одсутно гледа у нова три реда у камену:

Смоквина сиромах слуга

без икога и без ичега свога

у колијевци без мајке

Мајстор му одмах прочита ријечи и упитно га погледа. Ићан засузи, ушмркну се и рече:

– Из моје душе, у твоје руке па у камен. Све је истина и како сам ти ја казивао. Рука ти се посветила.

Мајстор Ждрале се озари и полетно, до ручка, пред Ићаном, исклеса још три реда:

у дјетињству без оца

у пољу без њиве

у планини без стада

– Истина је, тужна истина пала у твој камен – говорио је Ићан избезумљен од среће. Два дана послје тога није могао долазити, што од нагле прехладе, што од великог невремена и буре. А кад је дошао у врућици, мајстор је већ све исклесао до дна плоче:

у селу без куће

у кући без порода

ево овдје свега његовога. <

(Треће поглавље из романа Миле Медића „Камен са Динаре”, Српско културно друштво „Зора” и „Српска књига”, Београд–Книн–Рума, 2004)

Поговор аутора

Мој „Камен са Динаре” уобличен је између 1970. и 1980. године. Неки дијелови романа настали су много раније, од 1960. до 1970.

Роман је писан клесарским стилем као низ самосталних цјелина које су се кружно, у виду кругова на води, ширили око једне, главне личности романа, мајстора Ждрале, клесара и каменописца.

Такав роман може се ширити из средишта без краја у свим правцима. То може створити осјећај незавршености. Међутим, он је завршен у сваком кругу који се шири око главне

личности. Завршен је и цјеловит сваки засебни дио круга.

Садржај романа већином је сувише личне природе. Настао је као низ личних записа о мојим земљацима, моме завичају, мојој жени и мени. То је био разлог да се дјело у јавности не појављује.

Рукописи романа с временом су били затурени, па заборављени и изгубљени. Срећом, моја жена Лела сачувала је свој изворни примјерак. Она га је чувала међу старим писмима и успоменама, али је сматрала да поред тих изразито личних особина, роман има и неки општи значај, најприје за људе мога краја, а онда и за оне из других поднебља.

Захваљујући њој, дјело тек сада излази на свјетлост дана. Тако се десило да се моје прво написано дјело објави тек сада, послвије толико година и много објављених касније писаних књига.

Крај овога романа није у завршном кругу који сам написао и описао прије тридесетак и више година. Нажалост, овај роман добио је још један, посљедњи и трагични круг. Он није написан, али се догодио. Сав српски народ Книнске крајине прогнан је 1995. године са својих вјековних огњишта и гробова.

У наша гробља више се нико не сахрањује јер тамо нема живих да умру, осим нешто преостале старчарди. Народ мога краја задесила је највећа несрећа која може задесити неки народ. Нестали су са лица свога завичаја као људи, а с лица земље као народ, са свиме што их је чинило народом.

То није био само прогон народа него његово истребљење. Са собом су понијели само свој голи живот, али не и своју Крајину. Моји горштаци нису могли са собом понијети своје планине. Све њихово, језик, обичаји, култура и историја, претопиће се и нестаће у новим избјегличким срединама. Мајстора Ждралу, великог клесара и каменописца, сада чека смрт у неком равничарском избјегличком логору, а гроб у бескаменој и масној равници.

Судбину мога народа не могу избјећи ни ја. Истребљење српског народа Книнске крајине пало је на мене и ову књигу као тешки камен са Динаре. Под њим ћу и ја умријети.

Овај камен и прича о њему остаће као спомен нашега опстанка и нестанка, нашега живота и умирања на камену. Нека се зна какви су људи и мајстори сањари били и живјели у камену Книнске крајине.

Миле Медич

Чаролија чистог приповиједана

На нашој књижевној позорници врве трговци и опсјенари којима не свијетли збиљски духовни свијет, него их носи материјални, трулежни, у коме царствују привиђења. Од лажних писаца лажни тумачи граде великане и живе класике. Све се збива у знаку таштине и моралног суноврата, што их прати заглушујућа рекламна бука.

Књигом „Камен са Динаре” Миле Медич показује да је писање за њега унутарња, а не спољашња потреба.

Његова проза као да измиче строгом жанровском одређењу. Чини је вијенац чврсто повезаних прича, са мајстором Ждралом, клесаром надгробних споменика, као главним јунаком, а све се збива на подручју Книнске крајине, виђене очима писца и окупане неком благошћу у мирној питкој реченици. Могло би се, дакле, говорити о кратком роману, мада ми се чини да је пред читаоцем, заправо, поема у прози. На овај закључак упућују ритам, језгровитост својствена поезији, оно што је у ријечима и што струји међу њима.

Овај рукопис зрачи свјежином.

Ако изузмемо неке фрагменте и исклизнућа, осваја нас чистотом приповиједања. Локална боја присутна је с мјером, а затворена патријархална средина освијетљена је из космичке перспективе. Пролазно и вјечно сусрећу се деценијама у свакодневном послу мајстора Ждрале, који није само обичан сеоски клесар, већ и умјетник. Крстове усклађује с ликом и животом покојника, урезује у камен, кад се заљубио, и ведре призоре.

Мајстора Ждралу нико не може заобићи, ни богаташ Дамјан Ојкалица, који је живио у туђини, ни сиромашак Ићан Смоквина, слуга на туђем имању. Обојица ће завршити на истом гробљу и обојица су, свако на свој начин, били страдалници. Човјек је сићушан у непојамним дубинама оног што зовемо простор и вријеме, али кад умире, с њим нестаје читав свијет. Мајстор Ждрале прожет је овим спознањем, а знана му је и страшна снага заборава, са којим војују његово длијето и чекић.

Медићево једноставно, густо приповиједање у близини је народне књижевности, која припада врховима духовне ризнице човјечанства. Ваља истаћи да Медић није подражавалац. Златну руду из језичког и поетског народног мајдана уграђује у своје здање, са личним печатом. Природа, готово изгнана из савремене прозе, у „Камену са Динаре” збори моћним гласом: жива је Динара, жива је чудесна вода Крка, живи су свако дрво и травчица.

Стигла нам је књига која није, попут многих, направљена као ствар, у серији, компјутерски хладно, књига која дише.

Здравко Крстановић

Кратка биографија Миле Медића

Миле Медић (Книн, 1933 – Београд, 2022), српски књижевник. Рођен је 1. фебруара 1933. у селу Ковачић, заселак Медићи, код Книна. Ишао у основну школу у Топољу, у близини водопада Крчића и извора Крке. Гимназију учио у Книну, језик и књижевност студирао у Загребу, а дипломирао у Београду. Бавио се издаваштвом и писањем. Уређивао језичку трибину у Удружењу књижевника Србије. За књигу „Најезда страних речи на српски језик” добио је „Нолитову” награду 2000. године.

Умро је 19. августа 2022. у Београду.

Књиге Миле Медића

„Мелем и отров речи”, „Медицинска књига” и „Босналијек”, Београд–Сарајево, 1975.

„Вијенци Немањића”, „Елит”, Београд, 1976.

„Народни хероји Книнске крајине”, СБНОР и Штампарија „Младост”, Книн, 1979.

[„Завјештана Стефана Немање”](#), „Филип Вишњић”, Београд, 1998.

„Медицински речник, латинско-српски и српско-латински”, „Елит”, Београд, 1998.

„Српска имена српској деци”, „Источник”, Торонто–Београд, 2001.

„Многаја љета”, „Филип Вишњић”, Београд, 2003.

„Камен са Динаре”, „Српска књига”, Рума, 2004.

„Обмане и заблуде бранитеља страних речи”, „Српска књига”, Рума, 2004.

„Путовање у Никеју”, „Источник”, Торонто–Београд, 2008.

„Книн, Крајина”, Матица српска у Дубровнику, Београд, 2010.

„Најезда страних речи на српски језик”, „Нолит”, Београд, 2011.

„Приче из романа”, „Партенон”, Београд, 2011.

„Путовање у Никеју”, „Источник”, Торонто–Београд, 2013.

„Дух језика”, Штампарија „Невен”, Београд, 2016.

„Речник непотребних страних речи”, Штампарија „Невен”, 2017.

„Порекло речи у српском језику”, припремљено за штампу

„Књига безсмртија сербскога”, припремљено за штампу

„Приче о Бијелом Ждралу”, припремљено за штампу

„Стране речи у науци о језику”, у раду

(Према попису самог аутора, сачињеном 17. јуна 2021)

Објављено: недеља, 25. септембар 2022, 18:16h